

Pápes Éva

Az álom-valóságtól a forma-játék valósága felé

Balogh István Péter és Orosz Gergely körmendi kiállításáról

Minden ilyen alkalom, amikor egy kiállítás megnyitójára gyűlünk össze, egyfajta megállítása vagy inkább lelassítása az időnek, kilépés a rohanásból, folytonos tevékenységből, ami az életünk mindennapjait alkotja. Talán nem tartják túlzásnak, ha azt mondom, ünnep, amikor tiszteletet adunk a festett képnek, a megformált anyagnak, vagyis az ember teremtő, alkotó énjének, a művészetnek. Ma, amikor a Gutenberg galaxist már egyértelműen felváltotta a média galaxis, képek vesznek minket körül szinte egész álló nap, az utcán, a lakásunkban, minden talpalatnyi helyen, ahol megfordulunk, képáradatban van részünk. Néha kép-csömörünk is van, de ez főként a mozgóképre vonatkozik, korunk új mítoszára, arra a csálóka érzésre, hogy folyamatosan részei vagyunk a világ történéseinek, mindenről tájékozódhatunk, hogy nyitva áll a világ valósága előttünk. Pedig talán csak egy újabb illúzió, aminek részesei vagyunk (ezt mindenki döntse el maga), én mindenesetre szívesen visszatérnék most ahhoz a bizonyos első képhez, amit valamikori eszmélő ősünk arra a bizonyos barlangfalra rajzolt. Vagyis visszatérnék az első ősi mozdulathoz, amelyben egyszerre volt jelen a reflexió a világra – a befolyásolás szándéka – és annak a nyilvánvalósága, hogy egy vagyok a külső világgal,

amit rajzolok, az van, lesz, bekövetkezik, én és a világ az egy azonosság.

Az első ősi mozdulat óta ennek a gondolatnak a folytonossága jelen van abban, amit művészetnek nevezünk. A belső és a külső világ, a kapcsolat azzal a valamivel, amit kultúránként másképp és másképpen definiálunk: hol Istennek, hol természetnek, hol valóságnak és így tovább. A technika által létrehozott mozgóképpel szemben, ami ugyan a realitás köntösében mutatkozik, valóságnak látszik, ez a bizonyos első kép, az ember első kapcsolat-felvétele az őt körülvevő valósággal mégis máig meghatározóbb, ha úgy tetszik, hűbb képe a valóságnak, mint bármely más formáció. A megfestett kép, a megformált anyag - mint teremtő mozdulat - érvényességét ebből a kapcsolatból meríti, vagyis rítusként működik, közvetít az ember és a nem ismert tartomány között, az ember és az Isten között. Az a bizonyos kinyújtott kéz, amit a Sixtusi kápolna mennyezetén máig láthatunk, vagyis a Teremtő keze, amely érinti az első ember kinyújtott mutatóujját, erről a kapcsolatról szól. Néha nem árt ezt tudatosítani a ma emberének, aki elveszve a világ rázúduló impulzusai között elfelejti tisztelni önmagában a teremtő lényt, így aztán elfelejti tisztelni a másikban is az alkotó embert.

Oroszi Gergely: Csók

Oroszi Gergely: Arc

Minden ilyen alkalom, amikor összegyűlünk, hogy a művészettel foglalkozunk, ennek a tiszteletnek a nyilváníttása, és lehetőség is, amit magunknak adunk a világ - vagyis a másik ember - és egyben önmagunk megismerésére.

Egy festő és egy szobrász – nem szokatlan felállás egy kiállításán, de miért éppen Balogh István Péter és Orosz Gergely? Mi köti össze őket a nyilvánvaló barátságon kívül, hogy ilyen jól megférnek egy térben?

Én három közös vonást találtam – elsőként a humort említaném, a kissé fanyar, groteszkbe hajló mosolyt a világ hívságai felett. De ez a mosoly nem gunyoros, inkább szeretetteljes, elfogadó, megengedő, mint Menzel mosolya „Az én kis falum”-ban. Már kimondtam a másik közös dolgot is, tehát ez az elfogadás gesztusa, a szeretet, amely egyszerre van jelen Balogh István Péter triviálisan vaskos, kackiás figuráiban és Orosz Gergely érzeki, lágy vonalú asszonyfiguráiban, sokarcú-sokjelentésű ember-állat formációiban.

A harmadik közös vonásukról pedig egyébként nem lehetnek, ezt ugyanis kapták, mivel mindketten műteremben nőttek fel, festő és szobrász apa mellett, egyszerre voltak a neves művész apák mellett fiak-fiúk és tanítványok. Az apa-fiú kapcsolat természetes rivalizálása mellé megkapták a tanítvány-mester képletet is, ami egyszerre tette könnyebbé és nehezebbé is a pályakezdet. Tanulni, meghaladni a művész apát, kialakítani azt a saját világot, ami már levált az őt meghatározó mintáról, mindig nehéz, de nagyon tanulságos út, és a feltétele annak, hogy valóban érvényes művészet szülessen. Valószínűleg mindkettőjük életének egyik meghatározó élménye lehetett ez az önmeghatározás, aminek sikeréről nemcsak ez a kiállítás, de egész eddigi munkásságuk tanúskodik.

Lehetne talán még keresni közös vonásokat, én megelégedtem ennyivel, hiszen nagyon is karakteres, sajátos világú művészekről van szó, akiket immár saját jogon illik vizsgálni, nem az összehasonlítás fényében.

Balogh István Péter festészetéhez a színek felől érdemes először közeledni - gondolom, nem meglepő, ha egy festőnél a színekről beszélünk -, már csak azért is, mert saját bevallása szerint nála a szín a kiindulópont. Arra a kérdésre, mi inspirálja témaválasztását, így válaszolt egy interjúban:

„Hagyom magam festeni. Színbeli elképzelésem van, ez a kiindulópont. De hogy a képen pandúr lesz-e vagy betyár, még nem tudom. Egyszer csak kiszól valami a képből, azt igyekszem fölön csípni. Ha sikerül, megindul a párbeszéd közöttünk, és eljön a pillanat, amikor lélek költözik a festékbe”.

Ez a bizonyos lélek a festékben – ahogyan saját maga meghatározta, elsődlegesen éppen a színekben mutatkozik meg. Finom, pasztell, egymásba átmosódó, lágy tónusú színek és formák jellemzik Balogh István Péter stílusát, amelyek egyfajta álomszerűséget adnak képeinek. Ebben az álomszerű közegben tűnnek elénk a legtöbbször vas-

kos, groteszkül triviális alakok. Valóságosságukkal megtörik, megkérdőjelezik, ellenpontozzák az álom finom, áttetsző közegét, szinte ki-bejárnak a valóság és a fantázia világában. Ezzel aztán higgynak, nézőket hoznak zavarba: melyik érzékelésünknek higgyünk? Mi is az álom, és mi is a valóság, adja fel a kérdést a képekben, hogy mi zavarunkban valószínűleg rátaláljunk a helyes válaszra: mert az álom valóság, és a valóság álom.

A belső világ törekeny szépsége és a vaskos valóság groteszk mozdulata - így egyszerre megjelenítve - lehetne akár ijesztő is, de Balogh István képein még a sokszor feltűnő ördög figura sem csupán ijesztő (egy kicsit az, de az álomszerűség elmosza a félelmetességet), inkább groteszkjében otthonos és egyszerre humorral teli is – mert jelen van benne az elfogadás, megengedés már emlegetett gesztusa.

Ez az a bizonyos – azért mert látlak, még szerethetlek is - kiszólás, amitől annyira könnyen kerül közel hozzánk a képeivel, az egyik legjellemzőbb festői attitűdje, és egyben legrokonszenvesebb vonása is.

Balogh István Péter: Sziszi

Emgem leginkább nőalakjai készítették önvizsgálatra, nő lévén talán jobban, közelebbről érzem-értem a mögöttes gondolatot: formás, telt, kerek csípőjű és hegyes mellű asszonyai fitos orrukkal, dacos fejtartásukkal, helyenként romlandó anyagiságukkal egyszerre szépek és csúnyák, pucérok és mégis beöltözöttek (leginkább saját öntudatukba!), valóságosan veszélyesek és mégis elérhetőek és szerethetőek. Mitikus nőalakjai: Évája, vagy a kékszakállú herceg Juditja pedig az örök szépségnek tiszteleg, a fénybe öltözött, aranylós nőiségnek, amit még nem rontott el - idézőjelben érve - a valóság otrombasága.

Örök szépség és a romlandó hús egymásba érő, egymásra épülő valósága Balogh István festői világa, ahol az emlékezet egyszerre tárolja a szépet, a csúnyát, az idegent és az otthonost, mint saját birtokát, mint anyagát, és mint megfoghatatlan, felfoghatatlan esszenciát.

Filozófus festőnek aposztrofálta Pogány Gábor művészettörténész, pedig sokkal inkább az érzés megjelenítője, mint a gondolaté, de mert az érzések megjelenítésével egyszerre történetet is mond, a képei drámai hatásokkal is telítődnek, így aztán filozófiájuk is van. De az ő filozófiája nem az elvonatkoztatás, hanem éppen az érzékelés általi közelítés. Balogh István Péter közege a belső táj, még tárgyai is sajátosan antropomorfizáltak, emberi lényeggel telítettek, esetlegesen esendőek, mint az emberek. Legyen a téma az őrségi táj, vagy tárgyak az asztalon, mindenben ott lehet érezni ezt a megfogható és megfoghatatlan, sejtelmes és valóságos közötti finom játékot, ami annyira kifejezővé teszi a képeit.

Amennyire fontos a belső világ, az álom Balogh István Péternek, úgy tűnik, annyira fontos közege Orosz Gergelynek a tradíció, a kapcsolat a múlttal, az elmúlt korok kultúrájával. Két fontos ponton határozta meg saját hitvallását: az egyik így hangzik: „Fa és kőszobraim az emberemlékezet előtti idők őseinek, ősasszonyainak és kihalt szent állatainak plasztikai megtestesülései.”

Azt hiszem, rögtön megértjük ezt a mondatot, ha megállunk kő-táltosa előtt, aki a múltnak azt az arcát állítja elénk, ahol még nem vált el a profán és a szakrális – egyszerre ember, állat és isten, ahogyan egyszerre hordozza férfi és a női attribútumokat is. Ez a sajátos „le nem választottság” jelenik meg számos szobrában, azokban a valamikori ősöknek és ősasszonyoknak a képmásaiban, ahol az arc nem személyességet mutat, hanem egységet és időtlenséget. Nem karaktert látunk, hanem lényt, a világ egy sajátos formációját, ami éppen ilyen és nem más, és ami akár nevezhető lenne embernek is, bár nem egészen az.

A másik fontos önmeghatározása a kapcsolódása egy bizonyos területhez, pontosabban annak kultúrájához való kötődése. A Földközi-tenger partvidékéről van szó. Ezek igen fontos kiindulási pontok, ha Orosz Gergely szobrairól gondolkodunk, mert segítenek a megértésben, annak a mélyebb kapcsolatnak a megteremtésében, ami szobor

és a befogadó között létrejöhet.

A Mediterráneum nagyon széles kört foglal magába – krétai, egyiptomi, római, arab és mór, és sorolhatnánk még a népeket, hiszen mind ezen a tájon hagyott nyomot. De a tűző napsütésben, a tiszta kék ég alatt a mediterrán nemcsak egy földrajzi fekvéshez kötődő jelző, hanem egy sajátos életáram is. Nézzük csak meg ennek a vidéknek a lakóit: az érzelmek különös erejű kavargását, szenvedélyeket, indulatokat, érzékiséget találunk.

„A mediterrán kultúra legnyilvánvalóbb jellemzője – írja a spanyol filozófus, Ortega – az a jellegzetes kapcsolat a külvilággal, amit szenzualizmusnak nevezhetünk, és ami nem más, mint a külvilággal való intenzív viszony - vagyis ez a minden látható iránti elragadtatás. Életigenlő, gazdag érzékiségű, néha nyers, nincs benne egyértelműség, logika”.

Nos ezek a jelzők, megfogalmazások máris igazak Orosz Gergely szobraira is, otthonosan működnek, ha jellemezni akarjuk munkásságát. Gazdag, érzelemtel, szenvedélyes és főként többértelmű. Egy arc, ami másik nézetből egy másik arc, egy forma, ami másik nézetből egy új formát ad ki, egy állat, ami másik nézetben ember és így tovább. Játék a formával, játék a jelentéssel, játék a felszínnel. Minden önmagát és valami mást is jelent, mert a lényeg a formában rejlik, ami folyton változtatja az arcát. Rejtély és kaland, érzékiség és hullámzó felületek, dús testek és törékeny isteni lények vannak jelen Orosz Gergely világában.

A szemlélő státusza ez, aki nem is annyira megérteni, mint inkább megmutatni igyekszik a világot, a megértést ránk bízva, de nem könnyíti meg, hiszen a formák gazdagsága és sokértelműsége mindig meglepetéssel szolgál. Nézd meg és menj tovább - ahogyan az ősi tanítás mondja. Figyelj a formára, mert megteveszt a látszat, és éppen a megtevesztésben rejlik a lényeg. Szobrai időtlenséget sugároznak, utat egy elveszített, de a mélyben mégis folytonosan jelen lévő tradícióhoz, az anyag állandóságának és változékonyságának játékát közvetítik.

Két művész mutatkozott be Önöknek, azt kívánom, hogy a szó teljes értelmében legyenek befogadók, hiszen a művészet a befogadás által válik közösségi lényegűvé, válik teljessé. A befogadás szó nagyon is pontos tagoltsága egyszerre kínál fel a befelé való utat, a fog alak a feldolgozás és a birtoklás mozzanatát, az ad hangalak pedig a megosztást, mint kifelé, a másik ember felé mutató gesztust. Legyenek befogadók tehát, hiszen ezért van a kiállítás, értünk nézőkért, akikkel Balogh István Péter és Orosz Gergely megosztotta szellemi önmagát.

A szó – vagyis a tekintet most már az övék.

(Elhangzott 2006. október 25-én, Körmenen, a Sala Terrena Galériában)